

Obecná a alternativní didaktika

Mgr. Zdeněk Hromádka, Ph.D.

13549@mail.muni.cz

Učebna IBA1, 17:00

Začínající učitel

Šok z reality (očekávání se nevyplnila)

(změna statutu, na místo vědy - práce s lidmi, nervozita, každodenní interakce - divadlo, fyzická zátěž, přípravy, rutina)

- Zvládání disciplíny a kázně (moc)
- Nedostatečná pregraduální příprava?
- Hledání vlastní cesty
- Hledání vlastní identity učitele

Didaktika

- Didaktika je slovo řeckého původu. Didaskein má význam: učit, vyučovat, poučovat, jasně vykládat, dokazovat.

Didaktika

- Didaktika (přesněji „obecná didaktika“) je „**pedagogická disciplína**, teorie vyučování... Jejím předmětem se staly cíle, obsah, metody a organizační formy ve vyučování.
- Problémy jednotlivých stupňů a typů vzdělávání se zabývají odpovídající didaktiky, např. didaktika mateřské školy, didaktika základní školy, didaktika odborných škol (*školská didaktika*).
- Specifickými problémy vyučování v jednotlivých vyučovacích předmětech se zabývají *předmětové didaktiky*, resp. oborové didaktiky.“ (Maňák 1993 In Průcha, Walterová, Mareš 2003 s.44)

Didaktika

- Dnes: Teorie vyučování
- Didaktika magna – širší pojetí didaktiky
- J. A. Komenský: „všeobecné umění, jak naučit všechny všemu“
- Až v 19. století se v dílech významných pedagogických teoretiků (J.J. Pestalozzi, F.W.A. Diestreweg, J.F. Herbart) vyčlenila didaktika jako do značné míry samostatná část pedagogiky zabývající se systematickým výkladem otázek z teorie vyučování

Didaktika

Pozor! V anglosaském světě se pojem didaktika nestal součástí systému pedagogických pojmů. Dá se říci, že je to specifikum Evropského pojetí pedagogické vědy, ale je nutné upozornit, že odlišnost do značné míry spočívá v zásadní míře pouze v samotném pojmu didaktika. Témata, která v kontextu evropské pedagogiky řeší didaktika, patří v anglosaském pojetí k problematice kurikula. Dá se tedy říci, že v anglofonním světě má pedagogická disciplína didaktika svůj ekvivalent (vedle výše zmíněného termínu „instructional science“) v následujících oblastech pedagogické vědy:

- curriculum research and development
- instruction (and training) research and developement
- teaching-learning evaluation
- technology of education

Didaktika

- Didaktiku můžeme chápat jako relativně samostatnou oblast mezi jednotlivými oblastmi pedagogiky jako jsou například obecná pedagogika; dějiny pedagogiky a dějiny školství; srovnávací (komparativní) pedagogika; filozofie výchovy; teorie výchovy; sociologie výchovy; pedagogická antropologie; ekonomie vzdělávání; pedagogická psychologie; sociální pedagogika; speciální pedagogika; pedagogika volného času; andragogika aj.
- Nicméně je neustále třeba si uvědomovat, že didaktiku nelze zcela izolovat od ostatních součástí pedagogiky a je často třeba hledat vztahy mezi jednotlivými oblastmi.

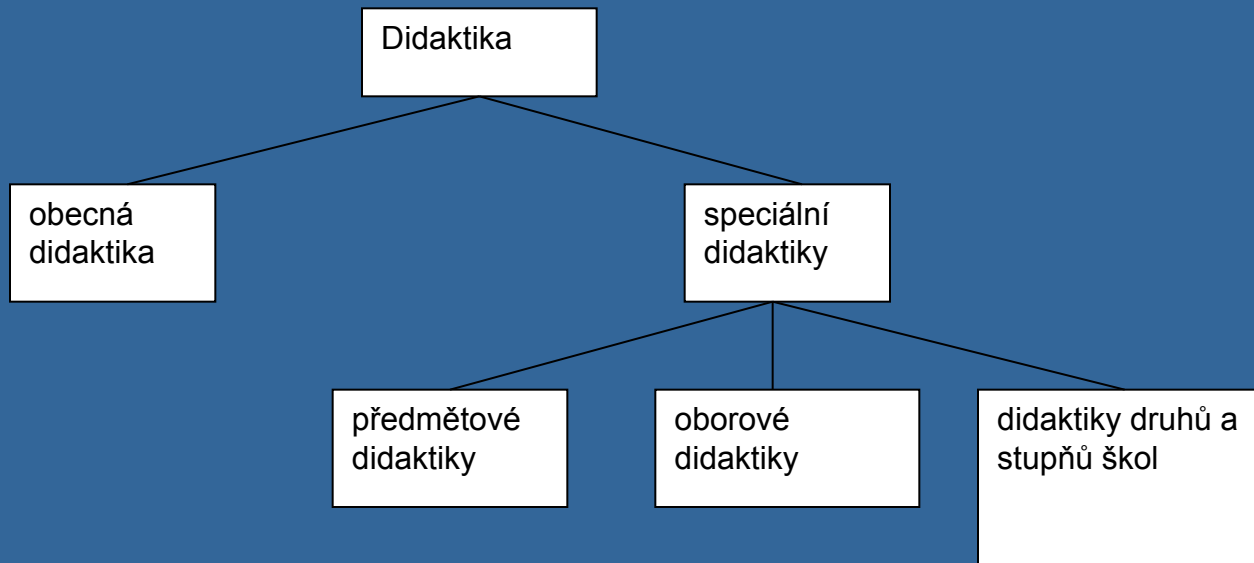
Didaktika

- **Def.: oborové didaktiky jsou** „teorie o vzdělávání týkající se skupin předmětů, např. didaktika přírodovědných předmětů. Je to interdisciplinární teorie zabývající se celkovou kurikulární koncepcí určité skupiny předmětů (někdy i jednotlivých předmětů), tj. především cíli a obsahem příslušného vzdělávání, organizačními formami, vyučovacími metodami a prostředky.“ (Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 141)

Didaktika

Didaktiky

Psychodidaktika

- Do některých pojetí oborových didaktik (integrační, komunikativní pojetí) se někdy zařazují i tzv. psychodidaktické faktory spojené s interakcí subjektů edukačních procesů, např.: učení (např. osvojování fyzikálních pojmů dětmi, apod.), sdělitelnost (problémy převodu poznatků vědy do obsahů vyučovacích předmětů, apod.
- Psychodidaktika je poměrně mladá interdisciplinární teorie, která integruje a uvádí ve vztah výsledky z obecné didaktiky, kognitivní psychologie, psychologie učení, aj. Jedná se o teorii, která se opírá o rozumnou představu, že didaktické procesy musí vycházet zejména z psychologických determinant subjektů edukace

Předmětové didaktiky

- Předmětové didaktiky se zabývají specifickými problémy spojenými s vyučováním konkrétních předmětů
- Oborová didaktika
- „Didaktika xxx je vědecká disciplína zkoumající zákonitosti vyučování xxx v souladu s cíli vyučování určenými společností“
- Oborová (popř. předmětová) didaktika se zabývá způsoby, jak skutečné vědecké poznatky (popř. teorii daného oboru) transformovat do podoby učiva
- Transmisivní přístup?
- Jiný přístup?

Předmětové didaktiky

- Didaktika matematiky
- Didaktika chemie
- Didaktika biologie
- Didaktika hudební výchovy
- Didaktika geografie
- Didaktika geologie
- Didaktika fyziky

Vzdělávací cíle

- Zařadit se dokonale do společnosti?
- Nenechat společnost, aby nás pohltila a přizpůsobila svým potřebám? (Bělohradský, Rogers)
- Dobrý zaměstnanec?
- Vzdělaný člověk?
- RVP
- Není možné předat vše, co lidská civilizace umí.
- Nižší ročníky - socializace
- Vyšší stupeň - rozvoj individuálních hodnot
- Obecné cíle - krátkodobé výukové cíle

Vzdělávací cíle

Vzdělávací cíle

Dělení podle míry obecnosti

- obecné (vzdělávací cíle)
- specifické (výukové cíle)
- konkrétní (učební cíle)

Vzdělávací cíle

Vzděláváním na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií se usiluje o naplnění těchto cílů:

- vybavit žáky klíčovými kompetencemi na úrovni, kterou předpokládá RVP G
- vybavit žáky širokým vzdělanostním základem na úrovni, kterou popisuje RVP G
- připravit žáky k celoživotnímu učení, profesnímu, občanskému i osobnímu uplatnění

Vzdělávací cíle

Obecné cíle

- Umožnit žákům rozvinout si porozumění umění v dvacátém století.
- Vzdělávat a vychovávat celého jedince.

Specifické cíle

- Vysvětlit žákům základní principy parního stroje.
- Přezkoumat hlavní události, které vedly ke druhé světové válce.

vágní

výkonové

Vědět	Napsat
Porozumět	Vysvětlit
Být si jistý	Demonstrovat
Ocenit	Vyhodnotit
Být seznámen s něčím	Vyjmenovat
Pochopit	Vytvořit

Obecný, nevýkonový, výkonový cíl

1. Obecný cíl

Zlepšit žákovské porozumění významu propagandy v 20. stol.

2. Nevýkonový cíl

Rozvinout povědomí žáků o autorově předpojatosti ve vybraných článcích

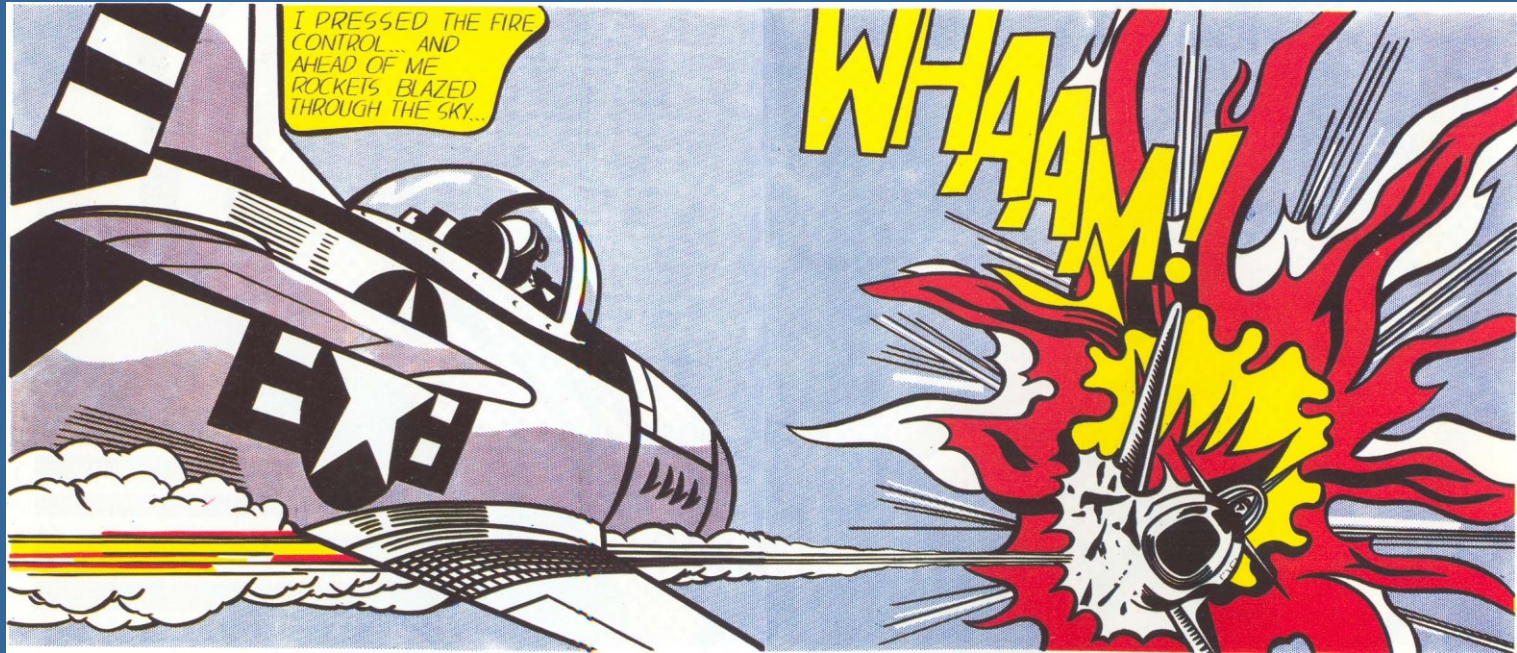
3. Výkonový cíl

Žák *vyjmenuje* šest vět z pasáže o propagandě, které ukazují předpojatost a vyjadřují úhel pohledu autora textu

Výhody výkonových cílů

- Jsou pozorovatelné, měřitelné
- Jsou snadno srozumitelné pro žáky
- Usnadňují organizaci výuky specifickými cíli a výsledky
- Vyjasňují myšlení a plánování
- Jsou jasné učitelům
- Usnadňují evaluaci a hodnocení
- Specifikují chování a výkon žáků
- Umožňují logické plánování

Whaam!

Výkonové a nevýkonové cíle

Nevýkonový

Rozvinout u žáků pochopení obrazu Roy Lichtensteina WHAAM!

Výkonový

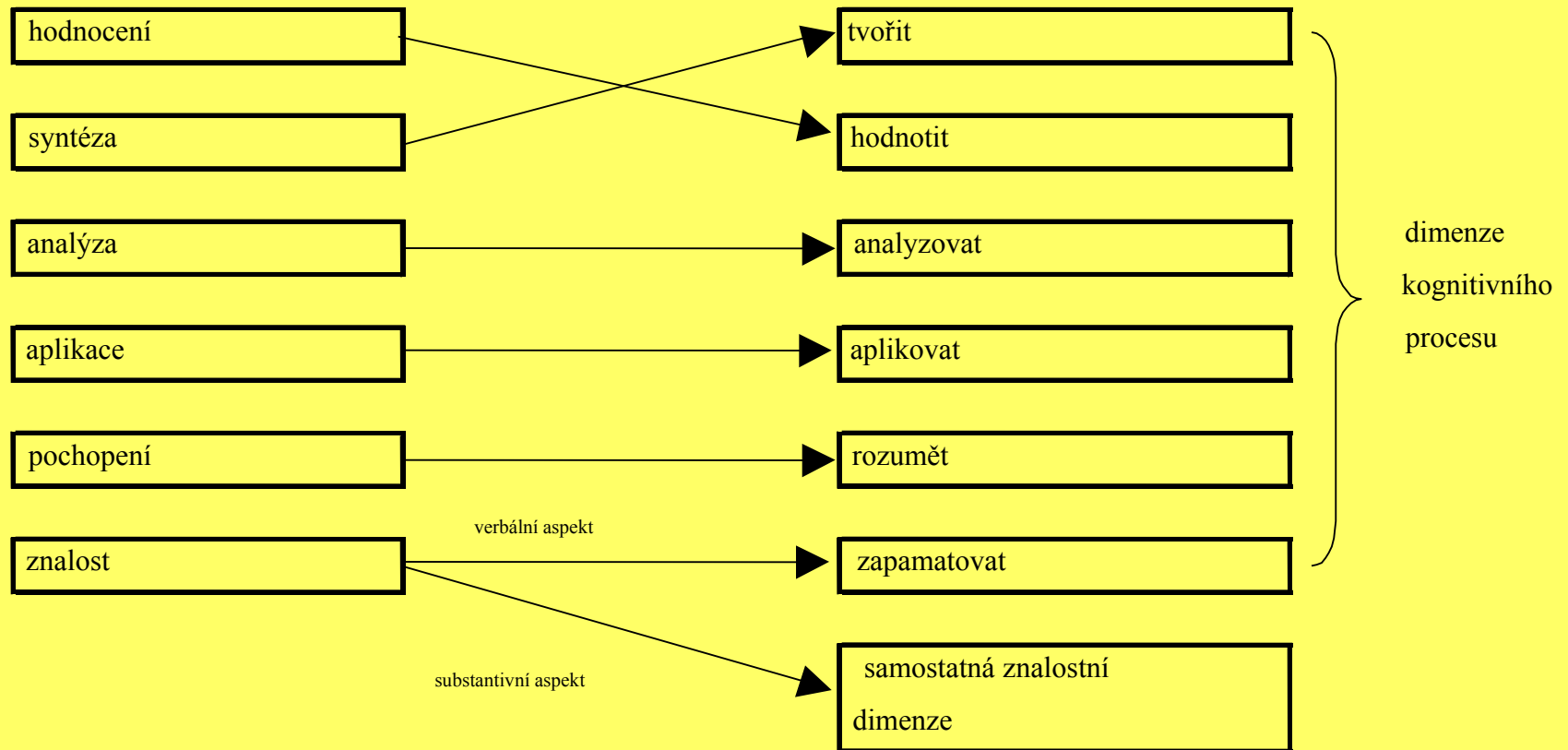
Na konci hodiny bude třída schopná:

1. Identifikovat základní vizuální charakteristiky kompozice
2. Analyzovat jednotu struktury kompozice
3. Porovnat zdroje kresleného seriálu s jeho vývojem
4. Vysvětlit význam kompozice jako součást zobrazování v 60. letech 20. stol.
5. Rozeznat ideu vylíčení v kresleném seriálu od ideji sjednocení v malbách
6. Popsat osobní pohled na obraz

Nevýhody výkonových cílů

- Činí z učení technickou disciplínu
- Zdůrazňují pouze pozorovatelné aspekty edukačních procesů
- Popírají neměřitelné, nepozorovatelné a dlouhodobé
- Edukace je příliš zaměřena na dosahování výsledků
- Atomizují učivo na malé celky
- Z pochopení dělají výkon, předvedení
- Nepodporují otevřenost, neuzavřenost, náhodu a tvořivost

Revidovaný systém Boomovy taxonomie

HODNOCENÍ

Prozkoumejte všechny části koncepce (pojetí), a proveďte zhodnocení nebo posouzení. Posouzení významu problému.

Přečtěte si článek a zhodnoťte názor autora. Naslouchejte debatě: kdo předložil nejlepší argumenty?

SYNTÉZA

Zkombinujte nové pojetí s tím, co už víte, a vytvořte novou úroveň znalosti. Sestavte, navrhňte, znovu uspořádejte, naplánujte.

Zkombinujte myšlenky prezentované v několika článcích se svými a vytvořte si vlastní názor.

ANALÝZA

Rozdělte novou koncepci na části a pochopte vzájemné vztahy. Porovnejte, postavte do kontrastu, analyzujte, identifikujte. Rozpoznejte typové vzory.

Identifikujte 3 autorovy argumenty (názory) v článku. Rozeberte píseň – rozdělte ji na části.

APLIKACE

Použijte novou koncepci k řešení problémů. Aplikujte tuto koncepci v nové situaci, odlišné od té, kterou jste právě studoval(a).

Vytvořte tabulku, která znázorní 5 věcí, které počítač umí, ale člověk ne. Použijte německá slovesa, která jste se právě naučil(a), v 5 větách.

POCHOPENÍ

Vysvětlete nebo formulujte vlastními slovy. Přeložte a interpretujte. Použijte novou koncepci jako stavební kámen pro další učení.

Proveďte shrnutí autorova názoru. Zopakujte báseň vlastními slovy.

ZNALOST

Rozpoznejte a vybavte si fakta. Zopakujte, co jste se naučil(a), anebo použijte daná pravidla. Materiál naučený tímto způsobem si lze pamatovat až do doby, kdy bude testován, ale pokud mu nerozumíte, nelze ho použít jako základ pro další učení.

Recitujte všechny části periodické tabulky prvků.
Naučte se z paměti deset latinských podstatných jmen.
Definujte co je to metafora.

Motivace

- Vnější
- Vnitřní

Motivace vnější

- Trest – známky, práce, selhání, aj.
- Odměna – pochvala, satisfakce, aj.

Motivace vnitřní

TOUHA PO VŽDĚLÁVÁNÍ

- Efektní jevy
- Problém
- Souvislost s praxí

Didaktické prostředky - pomůcky

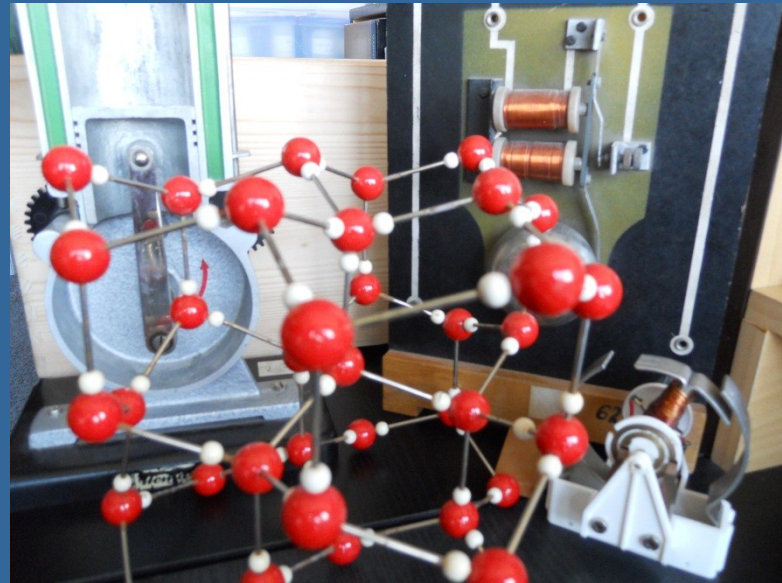
- Originální předměty

- přírodniny (nerosty, sloučeniny, preparovaní živočichové, aj.)
- výrobky (měřicí přístroje, umělecká díla, historické artefakty)

Didaktické prostředky - pomůcky

- Zázornění předmětů a skutečnosti
  - Modely
  - Zázornění jevů

Didaktické prostředky - pomůcky

- Textové pomůcky
  - učebnice
  - pracovní materiály (sbírky úloh, pracovní sešity, pracovní listy, návody k obsluze, tabulky, atlasy)
  - další literatura (encyklopedie, literatura faktu, odborné a populární časopisy, apod.)
- Naučné a výukové filmy
  - TV, PC, VHS
- Žákovské pomůcky
  - žákovské experimentální a měřicí soustavy
  - pomůcky na tělesnou výchovu
  - psací a rýsovací pomůcky, kalkulačky, pomůcky na výtvarnou výchovu, apod.
  - pomůcky vyrobené žáky (např. postery, prezentace, přístroje – např. elektromotor)

Didaktické prostředky - pomůcky

- Výpočetní technika a příslušenství

PC (internet, výukové aplikace, elektronické učebnice a encyklopedie, interaktivní testy, e-learning, didaktické hry, textové editory, kreslení, editace, prezentace, aj.)

PC + vizuální technika (data projektor, interaktivní tabule)

PC + přístroje, které mají výstup na PC (např. některé měřicí přístroje, digitální kamery a fotoaparáty, mikrofon, scanner, reproduktory apod.)

- Využívání kybernetiky a výpočetní techniky vedlo (už od 60. let 20. století) k nové koncepci vzdělávání (teorie programového vyučování), které využívá poznatků z behavioristické teorie učení. Vznikaly nové pomůcky - vyučovací stroje - založené na řízeném zpětnovazeném procesu výuky, při kterém se pracovalo se speciálně uspořádaným systémem otázek a odpovědí (srv. Skalková 2007). Behaviorismus vysvětluje psychické procesy na základě pozorování chování člověka (popř. zvířete

Vyučování

- Etapy vyučovacího procesu
  - počáteční diagnóza
  - projektování, plánování, stanovení cílů
  - regulace učení (korigování plánu, reflexe)

Vyučovací hodina

- Fáze výuky:
  - motivace (patří humor do vyučování?)
  - opakování
  - expozice
  - fixace
  - diagnóza (reflexe a sebereflexe)
  - aplikace

Příprava na vyučování

- **Fixace:**

Základem osvojeného učiva jsou dočasné spoje, které neposilovány zanikají. Křivka zapomínání má prudce sestupnou tendenci. Prvních 8 hodin po naučení se zapomíná téměř polovina poznatků, pak pomaleji. Dočasné spoje nutno upevňovat opakováním

- **Typy opakování:**

- **prvotní opakování:** hned po naučení a ve stejném uspořádání prvků
- **výběrové opakování:** opakování vybraných částí, úseků učiva, uzlových bodů (slouží i jako zpětná vazba pro učitele)
- **problémové opakování:** učí myslet, používat naučené
- **zevšeobecnující opakování:** shrnuje osvojené poznatky do větších celků (vztahově, v souvislostech), vybírá jen nejpodstatnější momenty.

Vyučovací hodina

- Fáze mohou probíhat v libovolném pořadí
- Fáze se mohou i prolínat
- Existují samozřejmě i speciální hodiny, kdy se některé fáze nerealizují

Příprava na vyučování

- Placená příprava
- Naprostá většina učitelů (alespoň v počátcích profesní dráhy) nenechává přípravu pouze na paměti
- Nikde není předepsaná forma přípravy

Příprava na vyučování

- Typy příprav na vyučování (podle Kalhous, Obst 2009)
- první typ: blesková příprava (Co?, Jak?; Obsah, Neformulují se cíle – předpokládá se, že jsou v učebnici – příprava podle učebnice)
- druhý typ: Co už bylo? Čeho chci dosáhnout? Jak a čím toho dosáhnout? Jaké bude mít tato hodina důsledky?

Příprava na vyučování

- třetí typ (nejnáročnější):
  - cíle
  - prostředky
  - zvláštní didaktická hlediska (prekoncepty, ind., aj.)
  - výchovné využití vyučování
  - organizace podmínek výuky
  - časový projekt výuky

Příprava na vyučování

20

6.B

MATEMATIKA

2010/11

hodina datum	obsah vyučování	pomůcky domácí úkol
87. 21/3 (A)	3.5 Dělení des. čísel • A6-27 → propočítat A/B (do cesítky) • K2/77/7 X • převody jednotek → dělení ✓	• A6-27 • K2
88. 22/3	Matematický klokan - Beqjanda ✓ (A5)	
89. 23/3 (G)	úkol • A6-27/B - dělení des. čísel X • K2/123/127 zčítat č. 1, 3, 7, 13 ✓ 2 ✓ → dočtení zitrva	A6-27 • K2 • úkolový
90. 24/3 (F)	úkol K2/123 / 3, 4, 5, 6 ✓ 124 / 7, 8, 9, 10, 11 ✓	• AA • K2
91. 28/3 (A)	• úkolový klokan → kontrola zadání ✓ • dělení des. čísel A6-27/B ✓ • K2/77/A7 X • Dělení des. čísel přív. 3. čísel ✓ - úkol ✓ • K2/77/A7 → 4 kategorie ✓ → příst. do řešení - zitrva - test A6-27	• A6-27 • K2
92. 29/3 (A)	• Test A6-27/C-E ✓ • K2/77/A7 - dočtení (uč. zkusily) X • K2/78/3, 4 X • převody jednotek des. → měření lavice ✓	• A6-27 • K2 • svisváč měřící ✓

Příprava na vyučování

- 1) PRŮJED
- 2) MOTIVACE
- 3) REFLEXE UPRY - DISKUSE
- 4) OPRAOVÁNÍ & PRÁCE NA PÁCE

5) PŘÍKLAD:

Chceme teď zjednotit to, jak mají pomoci blůžky do křivky
 vzhledem k tomu, že to má být jako 12 kg.
 do 12 kg na 120 cm. Vlastně má být 12 kg.
 Jakou práci vykoná.

nom. práce vzhledem k tomu.

6) VÝKON

1) výkon 5 vteřin - jedna chvilka
 120 s - druhá chvilka

2) výkon. jednotka co je práce domovní 20 s

3) výkon je práce za čas.
 • výkon má práce je to množství práce vykonané
 • výkon je práce za čas

$$\text{VÝKON} = \frac{\text{PRÁCE}}{\text{DOBA ZA KTEROU BYLA PRÁCE VYKONÁNA}}$$

$$P = \frac{W}{t} \quad \text{NEBO} \quad P = W : t$$

Jednotka práce je PASCAL WATT [P] = W

Pro 50 s vykonala práce 8000 J, jaký výkon?
 výkon je práce za čas

• PŘECISTI cca. 22 a WATTU

Př: motor vzhledem k tomu, že má výkon 4000 N do
 výšky 7 m za 10 s

$$P = W : t \quad W = F \cdot D$$

$$W = 4000 \cdot 7 = 28\,000 \text{ J}$$

$$P = \frac{W}{t} = \frac{28\,000}{10} = 2800 \text{ W}$$

Př: S brzdou

- BLOKOVAT
 - VÝKON PŘI STAVĚ
 NA ZVUKOVÉ
 - papírky

Příprava na vyučování

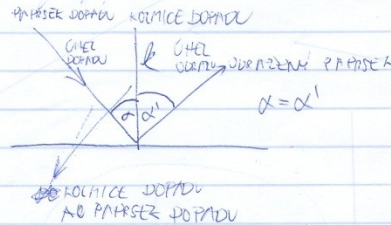
ODRAZ SVĚTLA

① Odrážení světla děláme vlničkami světla a pomocí pravidel
 přímých a - vlniček světla

- Podívejme se na odraz světla vlničkami světla
- Odrážení světla - světlo se odráží podle pravidel odrazu

ZÁKON ODRAZU

② Úhel odrazu se rovná úhlu dopadu.
 Úhel dopadu je úhel mezi paprskem dopadu a normálou.

PLOŠKY

SOUPINA, KITARA,
 ZRCÍTKO, PRAVÍTKO
 (VELKÁ, MALÁ)

ODRAZET

ROZPTYL SVĚTLA

ROVNOMĚRNÝ SVĚTEL PÁRSEKŮ

NA NEPŘÍMÉM PŘECHODU SE ODRAZOVÉ PÁPŘKY
 ROZPTYLÍ DO VŠECH SMĚRŮ

NEPŘÍMÝ PŘECHOD (NAPŘ. PAPIR)

Úsvětelné světlo se rozptýlí rovnoměrně na všech směrech
 na kůži, na kůži vody, na dřevě, na kůži, apod.

Rozptýlené světlo umožňuje vidět i ty objekty, které
 nejsou přímo osvětleny sluncem.

Učivo

- Učivo je obvykle chápáno jako obsah vyučování. Tradičně se uvádí, že učivo má tři složky:
  - vědomosti
  - dovednosti
  - hodnotovou orientaci

Vědomosti

- Vědomosti (podle Pedagogického slovníku) „soustava faktů a pojmů, teorií a komplexních poznatkových struktur, které si jedinec osvojil prostřednictvím škol...“ (Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 270).
Z. Kalhous a O. Obst 2009 poukazují na to, že v souvislosti s vědomostmi se setkáváme s kategoriemi fakta, pojmy, generalizace.

Vědomosti

- Fakta zachycují jevy popisem podoby, počtem, polohou, místem, časem apod. Fakta představují ambici o co nejobjektivnější popis skutečnosti, kterého dosahujeme zejména prostřednictvím pozorováním, experimentu, dotazováním apod.
- Přílišné zaměření škol na fakta bývá tradičně předmětem kritiky škol. Otázkou ovšem je, do jaké míry se může dobré vzdělání obejít bez lpění na určitém množství osvojených faktů.

Vědomosti

- Pojem – zobecnění dílčích faktů. Například pojem „kružnice“ by se dal na základní škole definovat jako „množina bodů, které mají od daného bodu (středu) stejnou vzdálenost (poloměr)“. Kružnice je „pojmem“ proto, že kružnicí můžeme označit jakoukoli množinu bodů, která splňuje požadavky výše uvedené definice.
- Pojmy nám umožňují odhlížet od nedůležitého a zobecňovat důležité (například rozpoznat, čím je neznámá situace podobná známé).

Generalizace (zákony, principy, teorie)

- **Zákon** – pevně daný (nevyhnutelný a opakující se) vztah mezi určitými jevy. Například, když jeden jev (nebo děj) přesně popsáním způsobem ovlivní jiný (např. Ohmův zákon: „V kovovém vodiči je *elektrický proud* přímo úměrný *elektrickému napětí* mezi konci vodiče“, neboli „kolikrát zvětšíme elektrické napětí mezi svorkami kovového vodiče, tolikrát se zvětší proud procházející tímto vodičem“)

Generalizace (zákony, principy, teorie)

- **Princip** – zákon, který sjednocuje výsledky do celku (základní pravidlo, jehož všechny důsledky se shodují s pozorováním). Příkladem principu je například Newtonův „princip akce a reakce“ (zákon vzájemného působení těles): „Když jedno těleso působí na druhé silou, působí i druhé těleso na první stejně velkou silou opačného směru. Síly vzájemného působení současně vznikají a zanikají.“
- Znáte nějaký princip?

Generalizace (zákony, principy, teorie)

- **Teorie** představuje systém zobecněného poznání v dané vědní oblasti.
- Výzkumné hypotézy
- Ve společenskovědním výzkumu se někdy také buduje teorie přímo z pozorovaných dat, kdy se podrobně, opakovaně a z různých směrů prověřují vztahy mezi jevy (zakotvená teorie).
- V rámci teorie se setkáváme s fakty, pojmy i zákony (zákony se však uplatňují především v přírodních vědách).

Dovednosti

- Obecná (ale poněkud vágní) definice pojmu dovednost by mohla znít: „způsobilost člověka k provádění určité činnosti“
- čtení, řešení úloh určitého typu, - dovednosti intelektové
- Dovednosti spojené s IT technologiemi
- plavání, jízda na kole, obsluha technického zařízení – dovednosti senzomotorické“ (Švec 1998 In Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 270).
- Dovednosti např. v EV?

Hodnoty a postoje

- Obecně rozumíme hodnotovou orientací hodnotový systém – tedy jakousi „uspořádanou množinu“, jejíž prvky představují jednotlivé **hodnoty**.
Hodnotami rozumíme pozitivní význam objektu pro jedince (Nakonečný 1998 s. 118)

Hodnoty a postoje

- Co je to postoj a jak jej měřit?
- Postoje a kurikulární dokumenty

Např.: Klíčové kompetence Klíčové kompetence představují soubor vědomostí, dovedností, schopností, postojů a hodnot, které jsou důležité pro osobní rozvoj jedince, jeho aktivní zapojení do společnosti a budoucí uplatnění v životě

Hodnoty a postoje

Příklad kompetence sociální a personální:

- přispívá k vytváření a udržování hodnotných mezilidských vztahů založených na vzájemné úctě, toleranci a empatii;

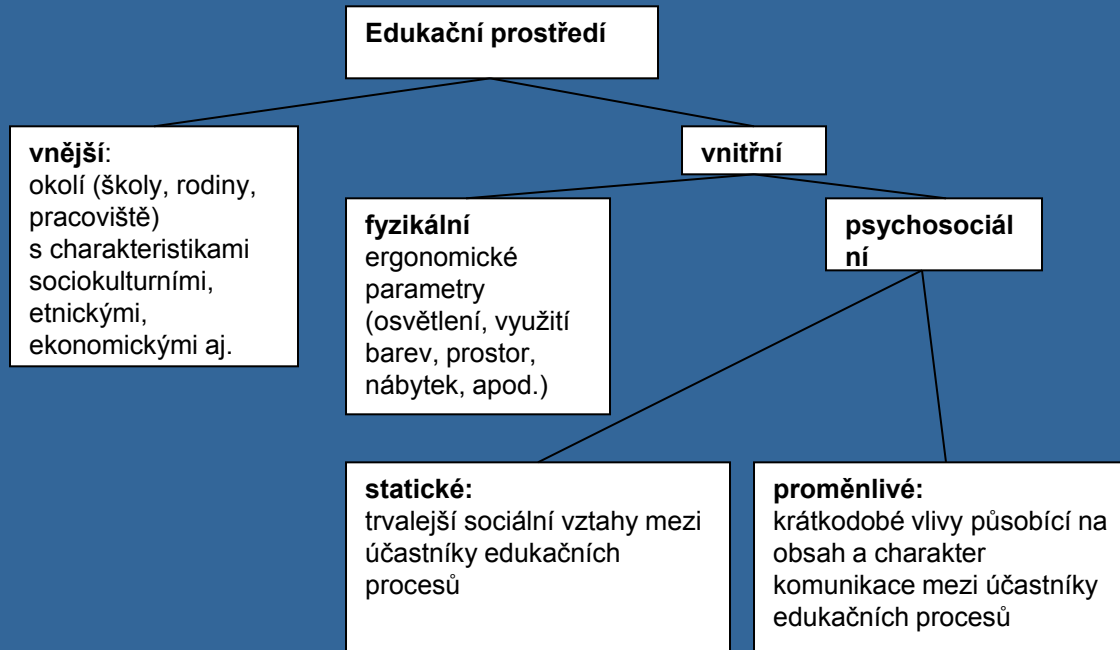
Příklad kompetence občanské:

- přispívá chodu společnosti a civilizace uvažuje z hlediska udržitelnosti života, rozhoduje se a jedná tak, aby neohrožoval a nepoškozoval přírodu a životní prostředí ani kulturu;
- respektuje různorodost hodnot, názorů, postojů a schopností ostatních lidí;
- rozšiřuje své poznání a chápání kulturních a duchovních hodnot, spoluvytváří je a chrání;

Edukace

- Edukace – z latinského educatio (vychovávání)
- Edukace (edukační proces) označuje souhrnně pojem „výchova a vzdělávání“.
- edukační realita – proces, ve kterém se odehrávají edukační procesy
- edukant - objekt edukace – tedy vzdělávaný
- edukátor - subjekt učení – tedy ten, kdo vzdělává)
- edukační prostředí (ergonomické, psychosociální)

Edukační prostředí

Edukace

- edukace (edukační proces) označuje souhrnně pojem „výchova a vzdělávání“.
- edukační realita – proces, ve kterém se odehrávají edukační procesy
- edukant - objekt edukace – tedy vzdělávaný
- edukátor - subjekt učení – tedy ten, kdo vzdělává)
- edukační prostředí (ergonomické, psychosociální)

Edukační procesy

- „Edukační procesy jsou všechny takové činnosti lidí, při nichž dochází k učení na straně nějakého subjektu, jemuž je exponován nějakým jiným subjektem přímo nebo zprostředkovaně (textem, technickým zařízením, aj.) určitý druh komunikace.“ (Průcha 2002 s. 65)

Edukační procesy

- Příklady edukačních procesů:
- osvojování mateřského jazyka
- trénink sportovce
- školní výuka
- kampaně, osvěta, aj. (prostřednictvím médií, nástěnek apod.)

VÝZNAM POJMU KURIKULUM

1. vzdělávací program, projekt, plán
  2. průběh studia a jeho obsah
3. obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech vztahujících se ke školnímu vzdělávání
4. seznam vyučovacích předmětů a jejich časové dotace pro pravidelné vyučování na daném typu vzdělávací instituce (srv. Průcha 2002 s.237; Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 110)

Kurikulární projekty

Podle E.W. Eisnera lze většinu kurikulárních projektů zařadit do 5 konfliktních koncepcí:

- Koncepce orientující se na strukturu poznání - tradiční členění na předměty; důraz na učivo jako soubor poznatků jednotlivých věd
- Koncepce rozvoje kognitivních procesů - schopnost myslet je důležitější než seznam faktů
- Koncepce orientovaná na technologii vyučování - důraz je na metodě předávání (obvykle se zdůrazňují didaktické inovace)
- Koncepce seberealizace dítěte - dát žákovi prostor, aby objevoval svět
- Koncepce nápravy společnosti - vzděláním je možnost řešit nešvary společnosti

(Průcha 2002 s. 239)

Kurikulární projekty

Spirituální koncepce (metafyzické, transcendentální)

- Personální koncepce (humanistické, anarchistické, nedirektivní, otevřené, apod.)
- Psychokognitivní koncepce (rozvoj kognitivních dovedností žáka; konstruktivismus)
- Technologické koncepce (systémové)
- Sociokognitivní koncepce (společenský a kulturní kontext při výstavbě poznatkového světa)
- Sociální koncepce (výchova má umožnit řešení soc. problémů)
- Akademické koncepce (tradicionalistické, klasické; předávání trvalých hodnot, znalostí a dovedností; důraz na klasické vzdělání)

(Průcha 2002 s. 239, 240)

Obsah vzdělávání

- Je třeba rozlišovat **obsah výuky** (obsah realizovaný ve výuce –ten nemusí, jak ukazují výzkumy, být v souladu s obsahem předepsaným učebními plány a učebními osnovami), **obsah vzdělávání** a **obsah školního vzdělávání**
- Vzdělávací program - dokument

Klíčové kompetence

- Klíčové kompetence: Soubor požadavků na vzdělávání zahrnující podstatné vědomosti, dovednosti a schopnosti univerzálně použitelné v běžných pracovních a životních situacích
  - Nejsou vázány na jednotlivé předměty
  - Součást obecného základu vzdělávání
  - Kompetence učitele
  - Kompetence žáka

Kompetence

„Na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií by si žák měl osvojit

- kompetenci k učení,
- kompetenci k řešení problémů,
- kompetenci komunikativní,
- kompetenci sociální a personální,
- kompetenci občanskou,
- kompetenci k podnikavosti“

VÝZNAM POJMU KURIKULUM

1. vzdělávací program, projekt, plán
2. průběh studia a jeho obsah
3. obsah veškeré zkušenosti, kterou žáci získávají ve škole a v činnostech vztahujících se ke školnímu vzdělávání
4. seznam vyučovacích předmětů a jejich časové dotace pro pravidelné vyučování na daném typu vzdělávací instituce (srv. Průcha 2002 s.237; Průcha, Walterová, Mareš 2003 s. 110)

Kurikulární projekty

Podle E.W. Eisnera lze většinu kurikulárních projektů zařadit do 5 konfliktních koncepcí:

- Koncepce orientující se na strukturu poznání - tradiční členění na předměty; důraz na učivo jako soubor poznatků jednotlivých věd
- Koncepce rozvoje kognitivních procesů - schopnost myslet je důležitější než seznam faktů
- Koncepce orientovaná na technologii vyučování - důraz je na metodě předávání (obvykle se zdůrazňují didaktické inovace)
- Koncepce seberealizace dítěte - dát žákovi prostor, aby objevoval svět
- Koncepce nápravy společnosti - vzděláním je možnost řešit nešvary společnosti

(Průcha 2002 s. 239)

Kurikulární projekty

- Spirituální koncepce (metafyzické, transcendentální)
- Personalistické koncepce (humanistické, anarchistické, nedirektivní, otevřené, apod.)
- Psychokognitivní koncepce (rozvoj kognitivních dovedností žáka; konstruktivismus)
- Technologické koncepce (systémové)
- Sociální koncepce (výchova má umožnit řešení soc. problémů)
- Akademické koncepce (tradicionalistické, klasické; předávání trvalých hodnot, znalostí a dovedností; důraz na klasické vzdělání)

(Průcha 2002 s. 239, 240)

Obsah vzdělávání

- Je třeba rozlišovat **obsah výuky** (obsah realizovaný ve výuce – ten nemusí, jak ukazují výzkumy, být v souladu s obsahem předepsaným učebními plány a učebními osnovami), **obsah vzdělávání** a **obsah školního vzdělávání**
- Vzdělávací program – dokument
- RVP

Klíčové kompetence

- Klíčové kompetence: Soubor požadavků na vzdělávání zahrnující podstatné vědomosti, dovednosti a schopnosti univerzálně použitelné v běžných pracovních a životních situacích
  - Nejsou vázány na jednotlivé předměty
  - Součást obecného základu vzdělávání

Kompetence

„Na čtyřletých gymnáziích a na vyšším stupni víceletých gymnázií by si žák měl osvojit

- kompetenci k učení,
- kompetenci k řešení problémů,
- kompetenci komunikativní,
- kompetenci sociální a personální,
- kompetenci občanskou,
- kompetenci k podnikavosti“

Vzdělávací oblasti

5. Vzdělávací oblasti:

5.1 Jazyk a jazyková

5.2 Matematik aplikace

5.3 Člověk a příroda

5.3.1 Fyzika

5.3.2 Chemie

5.3.3 Biologie

5.3.4 Geografie

5.3.5 Geologie

5.4 Člověk a společnost

5.5 Člověk a svět práce

Vzdělávací oblasti

Vzdělávací oblasti:

5.6 Umění a kultura

5.6.1 Hudební obor

5.6.2 Výtvarný

5.7 Člověk a zdraví

5.8 Informatika a informační a komunikační technologie

Vzdělávací obor, předmět

Například BIOLOGIE

Obsah:

- Očekávané výstupy
- Učivo
- Ukázka RVP

Vzdělávací obor, předmět

6. Průřezová témata:

6.1 Osobnostní a sociální výchova

6.2 Výchova k myšlení v evropských a globálních souvislostech

6.3 Multikulturní výchova

6.4 Environmentální výchova

6.5 Mediální výchova

ENVIRONMENTÁLNÍ VÝCHOVA

Environmentální výchova:

- **Charakteristika průřezového tématu**
- **Přínos průřezového tématu k rozvoji osobnosti žáka**

V oblasti postojů a hodnot má průřezové téma žákovi pomoci:

- uvědomovat si specifické postavení člověka v přírodním systému a jeho odpovědnost za další vývoj na planetě; atd.

- **Tematické okruhy průřezového tématu**
  - **PROBLEMATIKA VZTAHŮ ORGANISMŮ A PROSTŘEDÍ**
  - **ČLOVĚK A ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ**
  - **ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ REGIONU A ČESKÉ REPUBLIKY**

Literatura

CHRÁSKA, M. *Didaktické testy*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-68-0.

KALHOUS, Z., OBST, O. a kol. *Školní didaktika*. Praha : Portál, 2002. ISBN 80-7178-253-X.

PRŮCHA, J.; WALTEROVÁ, E.; MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha : Portál, 2003. ISBN 80-7178-772-8.

SKALKOVÁ, J. *Obecná didaktika*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1821-7.

PEDAGOGICKÁ EVALUACE

- Hodnocení
- je „zjišťování, porovnávání a vysvětlování dat charakterizujících stav, kvalitu, fungování, efektivnost škol, částí nebo celku vzdělávacího systému
- Klíčové pojmy: **kvalita a efektivita vzdělávání**

PEDAGOGICKÁ EVALUACE

Předmětem zkoumání pedagogické evaluace jsou následující oblasti:

- Evaluace vzdělávacích potřeb: Hodnotí se, co potřebují subjekty vzdělávání.
- Evaluace vzdělávacích programů: Analýzy vzdělávacích programů, projektů a plánů pro školní i mimoškolní vzdělávací zařízení
- Evaluace edukačních prostředí: Hodnotí se hmotné prostředí (např. vybavení pomůckami, hygienické podmínky, estetická kritéria aj.) i psychosociální prostředí – např. třídní klima či klima školy
- Evaluace výuky: Evaluace průběhu reálné výuky
- Evaluace vzdělávacích výsledků: Srovnávání vědomostí a dovedností žáků
- Evaluace na základě standardů: Hodnocení vzdělávacích výsledků prostřednictvím předem stanovených kritérií - seznamu výkonů, kterých by mělo být prostřednictvím vzdělávání dosahováno
- Evaluace činnosti a produktivity škol (viz. níže Evaluace vnější)

PEDAGOGICKÁ EVALUACE

Evcaluace vnitřní

Stručně by se dalo říci, že autoevaluace školy je soustavný proces hodnocení, ve kterém škola (školské zařízení) shromažďuje údaje o všech hlavních aspektech fungování školy (z hlediska naplňování kurikula, vzdělávacích výsledků, školního klimatu aj.

Evaluace vnější:

Z vnějšku se souhrnným posuzováním a hodnocením škol zabývá v České republice instituce Česká školní inspekce ČŠI (orgán Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy MŠMT). Zajímavostí je, že například ve Finsku byl úřad, který by odpovídal svojí povahou České školní inspekci zrušen

TESTY V PEDAGOGICKÉM VÝZKUMU

pojem test: zkouška, úkol

tři hlavní kategorie: testy schopností, testy osobnosti a testy výkonu

- testy schopností: testy předpokladů, dispozic; nejznámější jsou testy inteligence (obecná schopnost orientovat se v problémových situacích)
- testy osobností: měří temperament, zaměření motivace, charakterové vlastnosti, atd
- testy výkonu: měří výkonnost jedince v určitých oblastech; nejznámější a nejdůležitější testy výkonu jsou testy didaktické

podle Chráska 2007 s. 184

Didaktické testy

- nástroj systematického měření výsledků výuky
- v pedagogických výzkumech se setkáváme s různými druhy didaktických testů:

test rychlosti - měří, jakou rychlostí je žák schopen řešit testové úlohy

test úrovně - výkon je dán pouze úrovní vědomostí (někdy se objevuje časový limit i v testech úrovně - otázky by měly být řazeny tak, aby na začátku byly lehké a obtížné na konci - slabý žák pak přeruší práci u úlohy, kterou by stejně stěží zvládl)

Standardizované didaktické testy

standardizovaný test se připravuje profesionálně, je důkladně ověřován - jsou známy jeho základní vlastnosti (jsou zpravidla vydávány specializovanými institucemi)

součástí standardizovaného testu je testová příručka (manuál s vlastnostmi testu) a norma pro hodnocení (standard)

Nestandardizované didaktické testy - nebyly provedeny všechny procedury standardizace testu (např. neproběhlo testování na větším počtu žáků). U těchto testů nejsou známy jejich vlastnosti - neexistuje standard (běžné testy, které si připravují učitelé)

kvazistandardizované testy - testy připravované důkladněji, ale nebyla u nich provedena komplexní standardizace

podle Chráska 2007 s. 186

Druhy testů

testy monotematické a polytematické (podle množství prověřovaných celků)

testy objektivně skórované - lze objektivně rozhodnout, zda byly řešeny správně či nikoli (někdy může opravovat i stroj)

testy subjektivně hodnocené (esej testy) - nelze stanovit objektivní pravidla pro hodnocení; široké otevřené úlohy - rozsáhlé odpovědi (jsou užitečné, ale nedají se objektivně skórovat)

podle Chráska 2007 s. 186 - 188

Konstrukce testů

konstrukci nezačínáme navrhováním úloh

prvním krokem je rozhodnutí, k jakému účelu má test sloužit

dalším krokem je stanovení obsahu, který se má zkoušet (učivo se rozčlení na fakta, pojmy, vztahy, definice, apod., každému prvku se stanoví určitý počet úloh)

Výše uvedené informace i příklady byly čerpány z publikace:

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Podrobnosti o odborném sestavování a standardizování didaktických testů v:

CHRÁSKA, M. *Didaktické testy*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-68-0.

Druhy testů

testy kognitivní: měří se úroveň (kvalita) poznání

testy psychomotorické: např. test psaní na stroji

testy výsledků výuky: co se žáci naučili (tyto testy převažují)

testy studijních předpokladů (aptitude tests): měří úroveň nejobecnějších charakteristik jedince, které jsou potřebné k dalšímu studiu na vyšší typ školy (konstrukce těchto testů je podstatně náročnější než testů výsledků výuky, vyžaduje odbornou kvalifikaci)

testy relativního výkonu (rozlišující testy): výkon se posuzuje vzhledem ke zkoumané populaci (nikoli vzhledem ke splněným úlohám)

Testové otázky

testová úloha - úkol nebo problém obsažený v testu
dělíme na otevřené a uzavřené (dichotomické, s výběrem
odpovědí přiřazovací a uspořádací)

otevřené široké ukázky: např.: „Význam Karla Hynka Máchy pro
českou poezii.“; “Navrhněte postup, kterým je možno určit
hustotu neznámé kapaliny“

otevřené úlohy se stručnou odpovědí: může se požadovat
uvedení čísla, značky, symbolu, vzorce, slova, krátké věty
atd. např.: „Co je jednotkou elektrického napětí?“, „Hlavním
městem Německa je? .....“ Formulujte Archimedův
zákon: ....

Testové otázky

úlohy s výběrem odpovědí (polytomické): vybírá se z několika nabídnutých alternativ správná odpověď

úlohy typu „jedna správná odpověď“: např.: „Cesta vlakem nám velmi rychle uběhla.“

podtržený větný člen je:

- a) podmět
- b) předmět
- c) přívlastek
- d) příslovečné určení

Testové otázky

úlohy typu „jedna nejpřesnější odpověď“: např.: „Které z následujících tvrzení nejlépe odpovídá na otázku “Co je chemický prvek?”“

- a) Prvek je látka, která se skládá z atomů stejného druhu
- b) Prvek je látka, kterou již dále nelze měnit
- c) Prvek je látka, složená z atomů, které mají stejné protonové číslo
- d) Žádné z předchozích tvrzení není správné

Testové otázky

úlohy typu „jedna nesprávná odpověď“: např.: „Který z následujících dějů není formou oxidačního procesu?“

- a) dýchání
- b) hnití
- c) destilace
- d) rezivění

Testové otázky

úlohy typu „vícenásobná odpověď“: např.: „Kterými státy protéká (nebo kterých se alespoň dotýká) řeka Odra“

- a) Německo
- b) Rusko
- c) Česká republika
- d) Slovensko
- e) Polsko

Testové otázky

„Situační úlohy“: např.: „Na místo označené hvězdičkou napište takovou číslici, aby výsledné šesticiferné číslo bylo dělitelné třemi.“

$$58*72$$

Testové otázky

„přiřazovací úlohy“: např.: „K názvům států v levém sloupci přiřadte názvy jejich hlavních měst v pravém sloupci“

Švýcarsko	A Dublin	F Reykjavik
Norsko	B Oslo	G Helsinky
Island	C Bonn	
Nizozemsko	D Bern	
Finsko	E Amsterdam	

Testové otázky

„Uspořádací úlohy“: např.: „Uspořádejte města podle počtu obyvatel:“

Londýn ....

Tokio ....

Káhira ....

New York....

Sao Paulo ....

Sydney .....

Pokuste se vytvořit monotematický didaktický test na zvolené téma (alespoň 10 položek) s použitím následujících testových otázek:

esej test

jedna správná odpověď

jedna nejpřesnější odpověď

jedna nesprávná odpověď

vícenásobná správná odpověď

situační úloha

přiřazovací úloha

uspořádací úloha (vytvořit škálu)

Testové otázky

U úloh s výběrem odpovědí vždy existuje pravděpodobnost, že testovaná osoba zvolí správnou odpověď náhodně. Toto nebezpečí se snižuje s rostoucím počtem nabízených odpovědí (optimální počet 4 - 5, praxe se sustálila na 4)

korekce na hádání (u otázek s dvěma nebo třemi variantami) - přisoudí se žákovi počet bodů podle toho, kolika chyb se dopustil (vychází se z toho, že žák, který hádá se dopouští častěji chyb než ten, kdo úlohy skutečně řeší)

korekce se provádí podle vzorce:

$$S_o = S_n - n / (y - 1)$$

S_o - opravené skóre; S_n - neopravené skóre; n - počet nesprávných odpovědí; y je počet nabídnutých odpovědí v jedné úloze

Testové otázky

$$S_o = S_n - n / (y - 1)$$

S_o - opravené skóre; S_n - neopravené skóre; n - počet nesprávných odpovědí; y je počet nabídnutých odpovědí v jedné úloze

V didaktickém testu, který byl sestaven z 28 dichotomických úloh, určitý žák uvedl 16 správných odpovědí a 6 nesprávných odpovědí (v 6 úlohách neodpověděl). Jaké je opravené skóre?

Testové otázky

$$S_o = S_n - n / (y - 1)$$

S_o - opravené skóre; S_n - neopravené skóre; n - počet nesprávných odpovědí; y je počet nabídnutých odpovědí v jedné úloze

V didaktickém testu, který byl sestaven z 28 dichotomických úloh, určitý žák uvedl 16 správných odpovědí a 6 nesprávných odpovědí (v 6 úlohách neodpověděl). Jaké je opravené skóre?

$$S_o = 16 - 6 / (2 - 1) = 10$$

Žákovi přisoudíme (přestože odpověděl v 16ti úlohách správně) pouze 10 bodů.

Konstrukce testů

konstrukci nezačínáme navrhováním úloh

prvním krokem je rozhodnutí, k jakému účelu má test sloužit

dalším krokem je stanovení obsahu, který se má zkoušet (učivo se rozčlení na fakta, pojmy, vztahy, definice, apod., každému prvku se stanoví určitý počet úloh)

Výše uvedené informace i příklady byly čerpány z publikace:

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha : Grada, 2007. ISBN 978-80-247-1369-4.

Podrobnosti o odborném sestavování a standardizování didaktických testů v:

CHRÁSKA, M. *Didaktické testy*. Brno : Paido, 1999. ISBN 80-85931-68-0.

Příklad tabulky pro kvantitativní kritéria hodnocení žáků

Do 90%	1
Do 75%	2
Do 45%	3
Do 25%	4

POUŽITÁ LITERATURA

GAVORA, P. *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno : Paido, 2000. ISBN 80-85931-79-6.

CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha : Grada, 2007. 978-80-247-1369-4.

Didaktické zásady (principy)

- Didaktické principy (také didaktické zásady) můžeme chápat jako jakési poučky (teze, pravidla), které, když se jimi budeme v rámci edukace řídit, zaručí efektivnost vyučování.
- Předpokládaná efektivnost didaktických principů nebyla doposud spolehlivě empiricky potvrzena a nebyl ani doposud vytvořen obecně platný systém zásad.

Didaktické zásady (principy)

- Princip soustavnosti a přiměřenosti (obsah, cíle a metody vyučování by měly odpovídat úrovni psychického i fyzického vývoje žáků)
- Princip uvědomělosti (žák musí rozumět smyslu svého učení a porozumět předmětu učení)
- Princip postupnosti (při vyučování se má postupovat od jednoduchého ke složitějšímu, od blízkého k vzdálenějšímu, od méně číselného k početnějšímu, atd.)
- Princip systematickosti (vyučování by mělo mít formu logicky uspořádaného systému)
- Princip názornosti (při vyučování je třeba podporovat abstraktní představy o jevech a dějích vhodným modelem – obrazovým či jiným neverbálním prostředkem prezentace učiva, aby si žáci mohli osvojit správný názor)

Didaktické zásady (principy)

- Princip aktivity (vyučování by mělo začleňovat co nejvíc přímých poznávacích činností)
- Princip spojení teorie s praxí (vyučování by mělo vedle teoretických poznatků zprostředkovávat i praktické zkušenosti a učivo by pokud možno mělo být předáváno v kontextu praktické aplikace)
- Princip individuálního přístupu k žákům (učitel by měl respektovat individualitu žáka s ohledem na jeho předpoklady k učení či rodinné zázemí apod.)
- Princip vědeckosti (vědecké poznání je pro účely výuky často nutné transformovat do podoby, která je přiměřená psychickému vývoji žáka, nicméně tato transformace by měla být provedena tak, aby se látka nedostala do konfliktu s původní vědeckou teorií)

Didaktické zásady (principy) jak je formuloval Komenský

- Učitel necht' neučí, kolik sám může učit, nýbrž kolik může žák pochopiti
- Vždy postupně nikdy krokem
- Vše vlastními smysly, vždy a rozmanitě
- Všemu se vyučuje a učí příklady, ukázkami a cvičeními
- Necht' se vyučuje a učí: Nečetným před četným. Krátkým před obširným. Jednoduchým před složenými. Obecným před zvláštními. Blízkým před odlehlejšími

Jiné didaktické zásady (principy)

- Princip soustředění na klíčové pojmy (to je požadavek, aby se zajistilo, že výuka bude zaměřena na několik klíčových pojmů a generalizací a ne na memorování izolovaných fakt)
- Princip kulturního kontextu (zajišťuje respektování důstojnosti obou pohlaví i odlišných kultur)
- Princip předchozích znalostí (zajišťuje vhodnou reflexi dosavadních znalostí žáků, na kterých je třeba stavět nebo je vhodně rekonstruovat)
- Princip rozmanitosti (zajišťuje přizpůsobení výuky různým učebním stylům, potřebám a preferencím žáků)

(Pasch 1998 In Průcha 2000)

Alternativní pedagogika

- ALTERNATIVNÍ ŠKOLA: netradiční škola; volná škola, svobodná škola, otevřená škola, nezávislá škola, experimentální škola
- ALTERNATIVNÍ VZDĚLÁVÁNÍ (alternative schooling):

Je obecný termín označující takové školní vzdělávání, které je odlišné od vzdělávání nabízeného státem nebo jinými tradičními institucemi; alternativní školy jsou obvykle (nikoli nezbytně) spojeny s radikálními koncepcemi vzdělávání, jako je např. odmítání formálního kurikula či formálních metod výuky

Alternativní pedagogika

- VZNIK KLASICKÝCH REFORMNÍCH ŠKOL

Typy alternativních škol

- Waldorfská škola
- Montessoriovská škola
- Freinetovská škola
- Jenská škola
- Daltonská škola
- Církevní školy
- České alternativy (Zdravá škola, Otevřená škola, ...)
- Další alternativní školy: s volnou architekturou, magnetové, bez ročníků, cestující, atd.

Waldorfská škola

- Asi nejznámější typ
- Studdgart 1919 (v roce 1933 byly WS nacistickým režimem zakázány)
- Škola vznikla na popud továrníka Emila Monta spolumajitele továrny na cigarety (Waldorf Astoria), požádal Rudolfa Steinera, aby vybudoval školu pro dělníky
- Zajímavý podnět nebo izolovaná alternativa?
- Zakladatel hnutí: Rudolf Steiner (1861 – 1925)
- Filozoficko-pedagogická soustava ANTROPOSOFIE
- V Německu soukromá škola označovaná freie Schule svobodná škola
- V ČR státem uznávané experimentální školy

Waldorfská škola

- Nerespektují se obvyklá rozdělení předmětů do ročníků
- Učitel nezkouší, netrestá, neznámkuje
- Dbá se na vývojové fáze a z počátku nejsou děti zatěžovány abstraktním myšlením
- To znesnadňuje (ne-li) znemožňuje přechod na jiný typ škol
- Část odborné veřejnosti WŠ nekriticky obdivuje a část na ni nazírá skepticky
- Škola se pokládá za svobodnou – na druhé straně vnucuje žákům určitý styl výchovy, určité světonázorové principy (dogmatická výchova? Příznaky sektářství? „Okultní světonázorová výchova“)
- U nás kritika ze strany inspekce: učitelé nemohou obsáhnout odbornost všech předmětů – povrchní výuka

Waldorfská škola

- Plně organizovaná WŠ je dvanáctiletou školou integrovaného typu (1. stupeň 1. – 8. ročník; vyšší stupeň 9. – 12 ročník)
- Obsah vzdělávání je rozdělen do bloků (epoch), kde se žáci po určité době soustavně zabývají týmiž předměty
- Žáci nejsou hodnoceni známkami ale charakteristikami
- Důraz na: estetickou výchovu; náboženská výchova, křesťanská etika,
- Svobodní učitelé – nejsou vázáni osnovami – plánují výuku společně s žáky i rodiči
- Za vedení školy neodpovídá ředitel, ale celý učitelský sbor v těsné spolupráci se sdružením rodičů
- Důraz na společenství; spolupráce místo konkurence

Waldorfská škola

- Antroposofie: více méně esoterická nauka odvozená od teosofie (hnutí esoterické spirituality spojené se jménem H. P. Blavatská, hodně rozšířené v 20. letech 20. století – označilo indického chlapce Krišnamurtu za inkarnaci Krista), víra v reinkarnaci ale i prvky křesťanství; směsice představ náboženských, okultních (např. alchimie, astrologie), historických ale také vědeckých
- Steiner byl ovlivněn Goethem
- Sisyfos – český klub skeptiků:

<http://www.sysifos.cz/index.php?id=vypis&sec=1165077007>

- Steiner byl nesmírně produktivní (ovlivnil výtvarné umění, dramatické umění, euritmie – speciální rytmický tanec, medicína, pedagogika, založil vlastní křesťanskou společnost – vymyslel pro ní i obřady a liturgii, pokoušel se zasahovat i do matematiky a přírodních věd, ale tam se mu příliš nedařilo)

Waldorfská škola

- Steiner čerpal poznatky z hlubokého soustředění a meditace
- kronika Ákáša – virtuální kosmická kniha poznání

Montessoriovská škola

- Tento typ školy je nazván podle Marie Montessoriové (1879 – 1952); Italská lékařka (první žena v Itálii, která absolvovala studium medicíny), pedagožka (původně se věnovala dětem s mentálním postižením), průkopnice mírového hnutí a organizátorka boje za práva dětí a žen; založila v Římě „Dům dětí“ (Casa dei bambini), kde vytvořila originální edukační metodu v duchu výrazného pedocentrismu
- Senzitivní fáze: období, v nichž je dítě obzvláště citlivé pro vnímání a chápání určitých jevů vnější reality (pohyb. činnosti, řeč, morální cítění atd.) – úkolem výchovy je připravovat podněty a prostředky specifické pro tyto fáze
- Individualizaci vzdělávání umožňuje předem připravené prostředí (např. školka); zásadní roli hrají speciální pomůcky a činnosti z praktického života

Montessoriovská škola

- Motto: „Pomoz mi, abych to mohl udělat sám“
- Dítě si do značné míry určuje tempo výuky
- M.M. si všimla, že děti se výborně učí vzájemně – je efektivní využít přirozených edukačních tendencí dětí – pak jsou tvořivější
- slučování dětí různého věku – odmítání striktního rozdělování podle ročníků; harmonické soužití; vzájemná spolupráce; vědomí sociální jednoty a solidarity; respekt
- kosmická výchova – povědomí o vzájemných vazbách člověka a přírodního prostředí; budování pocitu zodpovědnosti za důsledky vymožeností uměle vytvořené kultury civilizace
- 1929 AMI - Association Montessori Internationale
- V ČR – zejména mateřské školy

Freinetovská škola

- Francouzský učitel Célestin Freinet (1896 – 1966)
- Zejména Francie, Belgie a Nizozemí
- Pracovní škola; motto: „Z života – pro život – prací“
- Nutnost vybavit třídu různými pracovními koutky, ve kterých se žáci mohou jednotlivě nebo ve skupinách věnovat činnostem z oblasti přírodních věd a techniky, domácím pracím, umělecké tvorbě i jazykové komunikaci
- Byl vyvinut velký počet didaktických pracovních technik

Freinetovská škola

Podle Freineta jsou nejdůležitější prvky školní práce:

- třída jako mnohostranně rozčleněný pracovní prostor pro získávání zkušeností
- Individuální týdenní pracovní plán žáka, projednaný na začátku týdne s učitelem
- „Pracovní knihovna“, obsahující informativní sešity, která podněcuje k dalším činnostem i k „bádání“, nyní včetně audiovizuálních materiálů
- Kartotéka, rozdělující základní učivo pomocí karet s testy a informacemi o úkolech a řešeních
- Akustické učební programy, zvláště pro jazykovou výuku
- školní tiskárna (např. pro účely školního časopisu aj.)
- Nástěnka pro zveřejňování kritik, pochval, přání a pracovních výsledků žáků

Jenská škola

- Peter Peterson (1884 – 1952)
- Jenský plán (Jenaplan) - označení koncepce
- koncepce integruje více prvků reformního školství
- Učební skupiny žáků přesahují ročník (např. jedna skupina sdružuje děti ve věku od 6 do 9 let)
- Rytmický týdenní pracovní plán skupiny: vyvážené střídání pedagogických situací (rozhovor, hra, práce, slavnost)
- „Školní obytný pokoj“, tj. místnost, na jejímž vytváření se podílejí děti
- Neuplatňuje se známkování a vysvědčení v tradiční formě
- Zejména Nizozemsko

Daltonská škola

- 1919 experimentální škola v Daltonu (USA Massachusetts)
- Helen Parkhurstová (1887 – 1973); spolupracovala s Montessoriovou; hlavní dílo: Education on the Dalton Plan

ústřední principy:

- Svoboda žáka a jeho vlastní odpovědnost – každý žák má vytvořen svůj vlastní program práce na jeden měsíc (zvláště pro každý předmět), v němž jsou vymezeny výsledky, jichž má v učení dosáhnout. Žák postupuje svým tempem a zodpovídá za úspěch svého učení
- Zdůraznění spolupráce a vytváření sociálního a demokratického vědomí u dětí
- Osobní zkušenost na základě samostatné činnosti žáka
- Vyvážené střídání mezi výukou v rámci celé třídy a skupinovou a individuální prací na úkolech, jejichž pořadí si žák určuje sám

Daltonská škola

- „školy s uvolněnou třídní strukturou“
- USA, GB, Nizozemsko, ČR

kritika DŠ:

- nedostatečné opakování látky
- nesystematické získávání poznatků
- přílišné spoléhání na žákovu aktivitu

Církevní (konfesní) školy

- Nestátní školy; zřizovatel je církev nebo náboženská skupina
- V Německu a Nizozemsku nejrozšířenější typ nestátních škol
- V EU jsou to zejména školy katolické a evangelické; v USA protestantské, katolické, židovské

ČR: po roce 1989; katolické, evangelické, židovské

- specifika: např. rozšíření kurikula (náboženství, latina, aj.); křesťanská etika;
- od církevních škol se obvykle očekává vysoká kvalita vzdělávání, proto jsou na ně často přihlašovány i děti bez vyznání

Alternativy z hlediska organizačních forem výuky

- Individuální vyučování
- Hromadné vyučování
- Vzájemné vyučování
- Individualizované vyučování
- Kolektivní vyučování
- Projektová soustava
- Aj.

Alternativní metody a postupy

- Projektová metoda
- Metoda diskuse
- Brainstorming
- Didaktická hra
- Inscenační metody
- Učení v etapách
- Partnerská výuka
- Kritické myšlení
- Učení v životních situacích
- Televizní výuka
- Výuka podporovaná počítačem
- Hypnopedie

Použitá literatura

PRŮCHA, J. *Alternativní školy a inovace ve vzdělávání (2. aktualizované vydání)*. Praha : Portál, 2004. ISBN 80-7178-977-1.